

УДК 342.9:34.08(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.3.26>

ЯРА О.С.

**МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ****METHODOLOGY OF ANALYSIS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT
OF HIGHER LEGAL EDUCATION IN UKRAINE**

Актуальність статті полягає в тому, що шлях до істини в будь-якій сфері є тернистим. Наукове дослідження цей шлях проходить в певний спосіб перетворення джерел дослідження на нові наукові положення, висновки узагальнення. Кожна наука, кожний її інститут має свої способи, які залежно від специфіки об'єкта дають можливість використати загальноприйняті, відомі, або пристосувати до цього спеціальні методи наукового осмислення і пізнання, в нашому випадку – до проблем адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти. В умовах сьогодення вища юридична освіта переживає процес подальшої трансформації, який направлений на утвердження в навчальному процесі цінностей Європейської спільноти та стандартів болонського процесу. Усе це вимагає по-новому переосмислити методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів сформулювати методологію адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. У статті сформована методологія адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Доведено, що це – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як вчення про методи пізнання та перетворення дійсності на основу світоглядного осмислення вищого освітнього середовища. Вона сповнена багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками різної наукової, юридичної та педагогічної природи як способами перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки. Зроблено висновок, що філософія природного права є основою методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Це право на вищу освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, міститься в самій природі людини, воно надане їй від природи та містить визначений для подальшого життя людей норматив поведінки. Джерелом реалізації цього права є сама людина, тобто особа, яка відповідає усім критеріям, сама вирішує скористатися їй правом отримувати вищу юридичну освіту чи ні. Держава не може перешкоджати громадянину отримувати вищу юридичну освіту, навпаки, вона має сприяти всебічному розповсюдженню високих юридичних знань.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, аналіз, вища юридична освіта, методи пізнання, методологія, наукова природа, прийоми дослідження.

The relevance of the article is that the path to truth in any field is thorny. Scientific research goes this way in a certain way to transform the sources of research into new scientific positions, the conclusions of generalization. Every science, every institute has its own ways. Which, depending on the specifics of the object, make it possible to use generally accepted, known, or to adapt special methods of scientific understanding and cognition, in our case to the problems of administrative and legal support of higher legal education. In today's conditions, higher legal education is undergoing a process of further transformation, which is aimed at establishing in the educational process the values of the European Communities and the standards of the Bologna process. All this requires a new

rethinking of the methodology of analysis of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine. The purpose of the article is to formulate a methodology of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine on the basis of the theory of administrative law, doctrinal views on this issue of administrative scholars. The article forms the methodology of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine. It is proved that it is a set of research methods used in the science of administrative law, as a doctrine of methods of cognition and transformation of reality on the basis of worldview understanding of higher education. It is permeated by numerous vertical and horizontal connections of different scientific, legal and pedagogical nature as ways to transform research sources into a new scientific novelty, generalizations and conclusions. It is concluded that the philosophy of natural law is the basis of the methodology of administrative and legal support of higher legal education in Ukraine. Since this right to higher education further life of people is the norm of behavior. The source of realization of this right of natural law is the person himself, ie the person who meets all the criteria himself decides to use his right to receive higher legal education or not. The state cannot prevent a citizen from obtaining higher legal education, on the contrary, it should promote the full dissemination of high legal knowledge.

Key words: *administrative and legal support, analysis, higher legal education, methodology, methods of cognition, research techniques, scientific nature.*

Вступ. Шлях до істини в будь-якій сфері є тернистим. Наукове дослідження цей шлях проходять в певний спосіб перетворення джерел дослідження на нові наукові положення, висновки узагальнення. Кожна наука, кожний її інститут має свої способи, які залежно від специфіки об'єкта дають можливість використати загальноприйняті, відомі, або пристосувати до цього спеціальні методи наукового осмислення і пізнання, в нашому випадку – до проблем адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти.

В умовах сьогодення вища юридична освіта переживає процес подальшої трансформації, який направлений на утвердження в навчальному процесі цінностей Європейської спільноти та стандартів болонського процесу. Усе це вимагає по-новому переосмислити методологію аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Огляд останніх досліджень. До проблеми адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні звертали свої наукові погляди вітчизняні вчені В. Бачинін, О. Бондаренко, Н. Бондарчук, І. Булик, О. Внукова, В. Галуцька, О. Гладкая, К. Грищенко, Н. Гітун, Н. Губерська, Г. Драйден, І. Драч, В. Дейнека, І. Зайченко, А. Іванишук, Н. Коротка, М. Курко, Т. Кучера, М. Мартинов, А. Маслова, Р. Мельник, Л. Миськів, О. Львова, В. Пальчиков, В. Селюков, Л. Насонова, Н. Пархоменко, О. Правоторова, Л. Подимова, О. Ортинський, С. Сливка, О. Скочиляс-Павлів, О. Хохленко, І. Хохлова, Т. Тарахонич, І. Тикович, С. Цигульов, Ю. Шемчушенка, А. Шпак, В. Юровська, М. Фіцула, С. Яровий та ін. Проте вони згадану нами проблематику безпосередньо не аналізували, а зосереджували свої наукові пошуки на більш загальних, спеціальних чи суміжних викликах.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії адміністративного права, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених-адміністративістів сформулювати методологію адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні.

Результати дослідження. Відповідно до словника української мови категорія «методологія» (гр. *μεθοδολογία* – «учення про метод») визначається як сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці; учення про методи пізнання та перетворення дійсності; основу методології складає мислення й світогляд як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами [1].

Методологія як вчення забезпечує наукове пізнання методами і прийомами розумової діяльності через вивірені й апробовані правила, норми, вимоги розумової і практичної діяльності, що відбивають властивості та зв'язки реального світу. Методологія немов регулює пізнавальний процес, тому що дослідник відстежує свої пізнавальні акти, рефлексує свої думки і дії, звертає свідомість на самого себе. Методологічна свідомість ученого, а також практичного працівника чи будь-якого фахівця органічно вплітається в його пізнавальний процес, усвідомлення технології мислення підсилює ефективність діяльності особи. Для сучасного суспільства в умовах найскладніших трансформацій, непередбачених змін, приголомшуючих відкриттів і глобальних суперечностей особливо важлива методологічна культура кваліфікованих фахівців сфери науки

й освіти. Необхідно створити умови, що забезпечують підвищення ефективності такої культури. Методологія вивчає не тільки методи, а й інші засоби, що забезпечують дослідження. Уся система методологічного озброєння вченого базується на сукупності знань, набутих раніше, і світорозумінні, що відбивають сучасний рівень, усталену картину світу. Водночас на сучасному етапі розвитку науки (його називають постнеокласичним) в умовах нерівноваженості, нестабільності, хаотичності світу чітко простежується еволюція наукової картини світу і категоріального апарату, що його відображає. Це дає змогу вбачити в науковому методі та методології науки не просто інструментальну конструкцію, а складну, досить рухливу, адаптивну в принципі систему. Арсенал методологічних засобів науки відносно стійкий – вони не формуються для кожної пізнавальної ситуації, а зазвичай наявні та готові до застосування. Вибір їх у конкретних обставинах для конкретного об'єкта, що пізнається, – це показник кваліфікації і методологічної культури дослідника [2].

Методологія аналізу має складну сутнісну структуру. Прийнято виділяти три рівні методології: філософський, загальнонауковий і спеціально-науковий, серед яких багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками переплетені різні за своєю юридичною та науковою природою об'єкти аналізу, які в цілому можуть бути визначені як способи перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки.

На думку О. Внукової, з позиції філософії педагогіки дослідник у процесі наукового пізнання спирається на певні філософські позиції, які разом із загальними принципами пізнання і категоріальним апаратом науки становлять філософський рівень у методології. На її погляд, на сучасному етапі співіснують різні філософські вчення, які і є методологією різних наук, у тому числі і педагогіки. Серед них найбільш впливові: екзистенціалізм, неопрагматизм, неопозитивізм, діалектичний матеріалізм, неотомізм та інші. Екзистенціалізм (від лат. *existentia* – існування) – філософія існування – визначає особистість найвищою цінністю, унікальною духовною істотою, здатною до вибору власної долі. Згідно з ним мета всього процесу виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість. «Внутрішня сутність» дитини («екзистенція») майже не доступна для педагогічних впливів, а тому ефективним у формуванні її особистості є лише самовиховання. Свідомість, інтелект, логіка, на думку екзистенціалістів, мають другорядне значення. Головне у життєдіяльності індивіда – не розум, а почуття, віра, надія. Кожен залишає за собою право йти у житті своїм неповторним шляхом, незважаючи на загальнолюдські норми моралі. Навчання – це актуалізація прихованих здібностей студента, тому цикл предметів, які підлягають вивченню, повинен бути вибіркоким. Найважливішим є не рівень освіченості, не рівень знань, якими озброїла студента вища школа, а вміння «слухати свої внутрішні імпульси», «пізнати самого себе» головною метою навчальних занять має бути не розвиток інтелекту, а виховання [3].

З усією повагою до такої філософської педагогіки можна переконливо стверджувати, що методологія екзистенціалізму не може бути у чистому вигляді застосована для потреб вищої юридичної школи, адже студент-юрист – це не тільки творча особистість, однак і майбутній юрист (теоретик, практик, суб'єкт правотворчості), який у першу чергу сам має поважати норми права, дотримуватися їх особисто та вимагати (сприяти) дотримання їх іншими особами. Проте як додаткова методологічна теорія він може бути використаний як навчальний прийом творчого розвитку особистості.

Основні ідеї прагматичної (грец. *pragma* – справа, дія) педагогіки полягають у тому, що погляд на виховання здійснюється як на постійну реконструкцію особистісного досвіду студентів; в основу навчання і виховання кладуться спонтанні інтереси й потреби студента в даний час; методом навчання є діяльність (ігрова, трудова). У процесі виконання конкретних практичних дій студенти не тільки отримують нові знання, але і навчаються працювати, долати труднощі. Тобто вища школа не повинна бути відірвана від життя. У навчально-виховному процесі необхідно розвивати і стимулювати активність студентів у процесі розв'язання семінарських та практичних завдань. Ці ідеї знайшли відображення в освіті в опануванні мовами, перш за все для життя в багатомовному соціумі, у формуванні навичок взаємодопомоги. Представники прагматичної педагогіки стверджують, що людина повинна поводити себе так, як диктує їй дана ситуація і визначена мета. Моральне все, що допомагає досягненню успіху, мета виховання – пристосування особистості до життя, підготовка до здійснення кар'єри, ведення практичної юридичної діяльності [3].

Без сумніву, методологія прагматичності є вагомим чинником процесу навчання ефективних юристів та нашого дослідження. Проте вона не є абсолютною, адже підлаштовує юриста під

реально наявні суспільні відносини, які можуть бути протиправними з погляду права. Наприклад, суддя Н. Репнікова протиправно задовольнила клопотання про заміну російському опозиціонеру О. Навальному умовного терміну на реальний з відбуванням у колонії, вона з прагматичних міркувань підлаштувалася під реально наявні суспільні відносини автократичного російського режиму В. Путіна, що є не припустимим для юристів демократичних правових держав [4].

Позитивізм (з латині – *positivus* – позитивний) – філософське вчення, що визначає єдиним джерелом істини те, що отримано за допомогою кількісних методів. Позитивісти оголосили псевдонауковими проблеми, пов'язані з розвитком суспільства, соціальними суперечностями. Перші положення позитивізму сформулював французький філософ Огюст Конт. Послідовниками були англійські філософи Джон Стюарт Мілль та Герберт Спенсер. Позитивізм має глибинні коріння як у педагогіці, так і в юриспруденції. Позитивізм у педагогіку почав проникати з кінця XIX ст., що виражалось у відмові від педагогічних теорій і проголошенні завданням педагогіки реєстрацію фактів, якими є психічні та інтелектуальні здібності особистості. Сучасний педагогічний неопозитивізм здебільшого називають «новим гуманізмом», згідно яким головну увагу потрібно приділяти розвитку інтелекту, а завдання виховання – формувати раціонально мислячу людину, розвивати людське «Я». Гуманізація системи виховання – головний засіб утвердження в усіх сферах життя суспільної справедливості як найвищого принципу стосунків між людьми. Прихильники цього напрямку критикують попередні ідеали й еталони поведінки, пов'язані зі звичками і традиційними релігійно-моральними світоглядними орієнтирами, як такі, що не відповідають потребам сучасного динамічного суспільства [3].

Із погляду права характерною його рисою є отождолення права і позитивного права чи правопорядку в його розумінні як системи установлених норм і історично сформованих інститутів. Тому об'єктом такого типу правового мислення є лише феномени позитивного права і виключення будь-яких феноменів неопозитивного характеру як правових. Позитивізм у праві виник як реакція на спекулятивно-метафізичну філософію права XVII–XVIII століть, як прагнення змінити метафізичне вчення на абсолютні начала права таким його вивченням, яке спирається на позитивний дослідний матеріал, на «факти», тобто безпосередньо «дане». Такими фактами є насамперед норми права. Тому філософія права, на думку позитивістів, повинна займатися вивченням їхнього логічного змісту і мовного висловлювання. Позитивність права означає його «фактичне існування», його «дійсність». Позитивне право тому є фактично чинним правом. Основною ознакою основного принципу позитивізму є державний абсолютизм, тобто визнання єдиним джерелом права державну волю. Це проходить як через класичний позитивізм, так і через неопозитивізм. І хоча в процесі історичної еволюції позитивізму, особливо в XX столітті, цей принцип пом'якшується (від «сили» через «повноваження» до «визнання»), бо тенденція до гуманізації права охоплює і юридичний позитивізм, все ж державна воля і в концепції «основної норми» Кельзена, і в «правилі визнання» Харта зберігається як очевидний, вихідний пункт юридичної юриспруденції як науки [5].

Отже, позитивізм як методологія аналізу є провідним способом адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Його використання є широким, однак його вплив не розповсюджується на усі суспільні відносини у сфері вищої освіти, адже норми права (законодавство), які прийняті державою, можуть бути неправовими, а його виконання – карним. Наприклад, В. Кукса і Г. Москаленко 1966 році вивісили український прапор над тодішнім інститутом народного господарства в Києві. За що вони за чинними на той час законами радянської імперії протиправно були притягнуті до кримінальної відповідальності, а Г. Москаленко ще відрахований зі складу студентів «нархозу» [6].

Діалектичний матеріалізм як філософське вчення про найзагальніші закони руху й розвитку природи, суспільства і мислення зародився у 40-ві рр. ХГХ ст. Основні положення діалектичного матеріалізму такі: матерія первинна, а свідомість вторинна; свідомість виникає в результаті розвитку матерії (мозку людини) і є її продуктом (принцип матеріалістичного монізму); явища об'єктивного світу і свідомості причинно зумовлені, оскільки взаємозалежні і взаємозумовлені (принципи детермінізму); усі предмети і явища перебувають у стані руху, розвиваються і змінюються (принцип розвитку). У філософії діалектичного матеріалізму важливе місце належить законам діалектики: перехід кількісних змін у якісні, єдність і боротьба протилежностей, заперечення [7].

На наш погляд, діалектичний матеріалізм як методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні є незамінним у випадку дослідження складних неоднозначних фактів у їх запереченнях, єдності та боротьбі протилежностей, або для

аналізу значних за об'ємом емпіричних матеріалів щодо виявлення та узагальнення переходу кількісних змін у якісні.

Природне право, на наш погляд, є основою методології будь-якого дослідження в тому числі нашого. Адже це право, яке знаходиться в самій природі людини, надане їй від природи та має ґрунтовний для життя людей норматив поведінки. Джерелом природного права є сама людина, тобто її потреби й інтереси. Людина виступає їх носієм. Воно має загальносоціальне, людське походження і не санкціоноване з боку держави. Вихідним пунктом є теза про наявність у кожної людини невід'ємних прав і свобод, котрими вона наділена природою, так само як вона наділена розумом. Це є природне право. Тільки згодом, коли виникає держава, виникає позитивне право, яке призначене закріпити природні права людини, створити реальні гарантії для їхньої дії. Воно є продуктом життєдіяльності людини, а не держави. Саме природне право є основою невід'ємних, природних прав людини, які існують незалежно від того, чи закріплені вони десь, чи ні. Невід'ємні, природні права людини походять від природного права на життя і свободу, які від народження має кожна людина, які покликані гарантувати свободу, захищати особу від свавілля з боку держави та інших осіб. Ці права дають людині змогу бути самим собою у стосунках з іншими людьми. Ці права є позатериторіальними, загальними, наднаціональними. До таких прав належать: право на життя, особисту недоторканність, вільне пересування, честь і гідність. Природне право, яке впливає з духу людини, – це певні можливості, які забезпечують гідне існування людини у Всесвіті як фізичної, культурної, політичної істоти та її збереження, розвиток як особистості, індивідуальності із власним психоемоційним сприйняттям світу [8; 9; 10].

Отже, філософія природного права є основою методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні. Це право на вищу освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, міститься у самій природі людини, воно надане їй від природи та має визначений для подальшого життя людей норматив поведінки. Джерелом реалізації цього права є сама людина, тобто особа, яка відповідає усім критеріям, сама вирішує, скористатися їй правом отримувати вищу юридичну освіту чи ні. Держава не може перешкоджати громадянину отримувати вищу юридичну освіту, навпаки, вона має сприяти всебічному розповсюдженню високих юридичних знань.

Висновки. Усе вищевикладене дає можливість сформулювати такі узагальнення щодо методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні:

1) методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти – це сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як вчення про методи пізнання та перетворення дійсності на основу світоглядного осмислення аналізованого освітнього середовища вищої школи;

2) вона здійснюється через вивчення й апробацію правил, норм, вимог розумової і практичної діяльності, що відбивають характерні властивості та зв'язки вищої юридичної освіти;

3) методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти має складну структуру (філософську, загальнонаукову і спеціально-наукову, наповнену багатьма вертикальними і горизонтальними зв'язками різної наукової, юридичної та педагогічної природи як способами перетворення джерел дослідження в наукову новизну, узагальнення та висновки);

4) методологія екзистенціалізму не може бути у чистому вигляді застосована для потреб адміністративно-правового аналізу вищої юридичної школи, адже студент-юрист – це не тільки творча особистість, однак і майбутній юрист (теоретик, практик, суб'єкт правотворчості), який має поважати норми права, дотримуватися їх особисто та вимагати (сприяти) дотримання їх іншими особами;

5) методологія прагматичності є вагомим чинником процесу навчання ефективних юристів та нашого дослідження, проте вона є абсолютною, адже вона може підлаштувати юриста під практично наявні суспільні відносини, які можуть бути протиправними;

6) методологія позитивізму як спосіб наукового аналізу є широким провідним способом адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, однак його вплив не розповсюджується на усі суспільні відносини у сфері вищої освіти, адже норми права (законодавство), які прийняті державою, можуть бути неправовим, а їх виконання – карним;

7) діалектичний матеріалізм як методологія аналізу адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні є незамінним у випадку дослідження складних неоднозначних фактів у їх запереченнях, єдності та боротьбі протилежностей або для аналізу значних за об'ємом емпіричних матеріалів щодо виявлення та узагальнення переходу кількісних змін у якісні у сфері вищої юридичної освіти;

8) філософія природного права є основою методології адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні, адже право на вищу освіту осіб, які мають закінчену середню освіту, міститься у самій природі людини, воно надане їй від природи та має визначений для подальшого життя людей норматив поведінки. Держава не може перешкоджати громадянинові отримувати вищу юридичну освіту, навпаки, вона має сприяти всебічному розповсюдженню високих юридичних знань.

Отже, методологія адміністративно-правового забезпечення вищої юридичної освіти в Україні – це сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в науці адміністративного права як вчення про методи пізнання та перетворення дійсності на основу світоглядного осмислення вищого освітнього середовища через складну структуру, що пронизана вертикальними і горизонтальними зв'язками різної наукової, юридичної та педагогічної природи як способами перетворення джерел дослідження в нову наукову новизну, узагальнення та висновки.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
2. Піцула М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. 1999. URL : https://pidru4niki.com/10561127/pedagogika/suchasni_metodologichni_aspekti_pedagogiki_vischoyi_shkoli.
3. Внукова О. Методологічні засади професійної освіти: навчальний посібник. Київ : КНУТД, 2015. 198 с.
4. Суд назначил Навальному реальный срок по делу «Ив Роше». Sponsored Links. 2021. URL : <https://www.rbc.ru/politics/02/02/2021/601890699a79476abd4dcb58>
5. Філософія права / За ред. О.Г. Данильяна. URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KOMPLEKS/KURS_1/kurs/2/26Chast1Rozd3Tema4Paragraf2.htm.
6. Жовто-блакитний прапор над радянським Києвом (1966 рік). BBC. 2020. URL : <http://www.bbc.co.uk/ukrainian/topics/tsalyk>.
7. Оргинський В. Педагогіка вищої школи. 2020. URL : https://pidru4niki.com/19991130/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli.
8. Сливка С. Природне та надприродне право: у 3 ч. Ч. 1: Природне право: історико-філософський погляд. Київ : Атіка, 2005. 224 с.
9. Бачинін В. Філософія права : підручник. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 472 с.
10. Галуцько В. Правознавство : навчальний посібник: в 6 частинах. Ч. 2. Київ : Університет «Україна», 2013. 222 с.
11. Бойко А. Методологія пізнання економічної злочинності. *Вісник Львівського національного університету імені І. Франка. Серія юридична*. 2008. Вип. 47. С. 153–163.
12. Котюк І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 436 с.
13. Кремін'я В. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї. *Дзеркало тижня*. 2005. № 31. С. 21.
14. Юровська В. Методи адміністративного права: теоретико-правові та праксеологічні аспекти : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 428 с.